

LUSTGÅRDEN 2006

Södra Finland

Besök i parker och arboreta

Text och foto: Sten Ridderlöf

Årets landskapsresa i månadsskiftet augusti-september gick till södra Finland, ett populärt resmål med många fina besök i parker och arboreta. Senast föreningen reste i dessa trakter var 1995¹ och gången dessförinnan skrev vi år 1972.

I god ordning samlades de 49 deltagarna med hemvist från Ystad till Umeå för nattlig färd till Åbo.

I skönaste sommarväder antrade vi en buss i Åbo med sakkunnig ciceron – Robert Rainio, f.d. ordförande i vår finska systerförening – Dendrologian Seura/Dendrologiska Sällskapet.

Runsala ön

Först besökte vi ön Runsala/Ruissalo med dess ekskog. Redan på 1540-talet fanns här en gård som tillhörde Johan III. Ekskogen har skyddats genom att kronan ägde marken. Under "Stora ofreden" 1713-21 skövade ryssarna området och ekbeståndet. De äldsta träden är därför, med få undantag, äldre än 300 år. Nu trängs här 100-åriga ekar med skogslindar och andra löv- och barrträd. Då området är ett reservat tycks gallringen för ekarnas livsrum ha lämnats åt sidan. Ett sorgligt öde för ekättlingar troligen ursprungligen från Omberg i Östergötland². Att även faunan förändras såg vi då ett par hundra vitkindade gäss och några tiotal kanadagäss lugnt betade på en nyslagen åker.

Åbo botaniska trädgård

Strax intill ligger Åbo botaniska trädgård som är en del av den biologiska institu-

tionens enhet för biodiversitet vid Åbo universitet. Vi delades i två grupper; den ena studerade perenner, rosor och besökte växthusen, den andra tittade på trädgårdens omfattande, ofta vildinsamlade lignoser. I trädsamlingen finns bl.a. ett stort antal lönnarter, varav flertalet från Ostasien. Inga höstfärger kunde ännu skönjas. Vi fick nöja oss med att beskåda och försöka skilja två synnerligen eleganta småträd från varandra nämligen *Acer sieboldianum* (i Finland fagerlön) och *Acer pseudosieboldianum* (manchurisk solfjäderslön). Även andra släkten är, trots det nordliga läget, rikt representerade av arter, varieteter och underarter som ett 80-tal rhododendron, ett 40-tal rönnar och oxlar, lika många klematis, ett 30-tal björkar och *Prunus*-arter, åtskilliga popplar, ädelgranar och tallar. Särskilt intressant är mångfalden av lignoser från Nordostasien, främst ryska Fjärran Östern, vilka tycks passa väl i Sydvästfinland.

Vid rundvandringen såg vi flera grupper koreagran, *Abies koreana*, med olika provenienser. Denna dekorativa ädelgran visar tämligen stora yttre skillnader i tillväxt, kottstorlek och -färg, barrlängd etc. Vi riktade blickarna mot några välväxta weymouthtallar *Pinus strobus*, fina exemplar av den lågvuxna dvärgtallen, *Pinus pumila*, en

Poppel och rönn i skön förening.

av Finlands sällsynta wilsonpopplar, *Populus wilsonii*, samt en 45-årig kaukasisk vingnöt, *Pterocarya fraxinifolia*, med långa fruktställningar. Att klimatet på denna sida Östersjön är kärvare än på upplandskusten belystes av en ginkgo, *Ginkgo biloba*, som, trots ett skyddat och solvarmt läge, endast blivit drygt en meter hög på 40 år. Även samlingen magnolior är art- och sortmässigt begränsad, kanske också p.g.a. klimatet. Bäst utveckling verkar buskmagnolian, *Magnolia sieboldii*, ha då den vid vårt besök t.o.m. remonterade. Som avslutning på besöket kunde vi jämföra två vackra träd med ätbara valnötter från

Nordostasien, nämligen manchurisk valnöt, *Juglans mandshurica*, och japansk valnöt, *J. ailanthifolia*. Den förra friskt växande med stora avlånga frukter, den senare med mindre, rundare och klibbiga frukter.

Pikis ch Yltöinen

Därefter tog vi oss till forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi i Pikis. Nu liksom vid föreningens förra besök motogs vi av Sirkka Juhanoja. Hon ansvarar för forskningen om landskapsväxter och det arboretum som ligger i Yltöinen vid Pemar-fjärdens strand. Försöksanläggningen är inriktad på forskning om trädgårdsproduktion. Anläggningen sysselsätter 13 forskare och omfattar mer än 100 hektar skog och åker samt det tio hektar stora arboretet Yltöinen. Sirkka redogjorde för det finska Elitplant-projektet (E-KASVIT) som motsvaras av vårt E-planta, (en kvalitetsbeteckning på träd och buskar). Hon visade oss några bra marktäckare. En häxal från Mustila och två lågväxande viden. En blådagig, tätvuxen sort av *Salix glauca* var särskilt tilltalande. Vi passerade en kraftig 70 årig kinesisk poppel, *Populus simonii*, med ursprung Alnarp, för att sedan inneslutas i mer än manshöga fält av rododendron. Från en uppbyggd scen kunde vi se tusentalet rododendronhybrider (*brachycarpum tigerstedtii*) med grova, upp till 300-åriga tallar som överståndare. Där finns många noga framtagna sorter; 'P.M.A. Tigerstedt', 'Axel Tigerstedt', 'St. Michel', 'Elviira', 'Helsinki University', 'Haaga', 'Pekka', 'Raisa' med flera. Vi vandrade därefter på en naturstig som tog oss till den södervända strandskogen med enorma tallar, vidare till grupper av högresta exotiska tallar, ädelgranar, lärkträd, hemlockar, tujor m.fl. vilka till en del planterats redan på 1930-talet. Förbi lövträdsplanteringar och bäckar var vi åter vid utgången. Att klimatet här är gynnsamt

för finska förhållanden inses då arboretet hyser flera ovanliga träd. Bl.a. de nordamerikanska ekarna *Quercus macrocarpa* och *Q. bicolor*, andra lövträd som kinesisk katalpa, *Catalpa ovata*, och bitternötshickory, *Carya cordiformis*. En ovanlig hybrid noterades också, men oskönare och förvånansvärt mer svagväxande än föräldraarterna, nämligen hybridtujan, *Thuja occidentalis x koraiensis*. Det är en ren kulturprodukt med moder från den nya och fader från den gamla världen.

Wiurila herrgård

Nu gick färden till Wiurila nära Salo. Där visades parken av Robert Rainio. Vid promenaden från de imponerande ekonomibyggnaderna till herrgården framgick tydligt ägarens stora trädgårdsintresse genom bl.a. välskötta nya trädplanteringar och intressant nog ett fält med odlad majs. Vid gården noterades ett ca 35 m högt lärkträd. Flera av gårdens askar mädde dåligt. Vi får hoppas att inte askskottsjukan har nått detta bestånd.

Åminne gods i Halikko

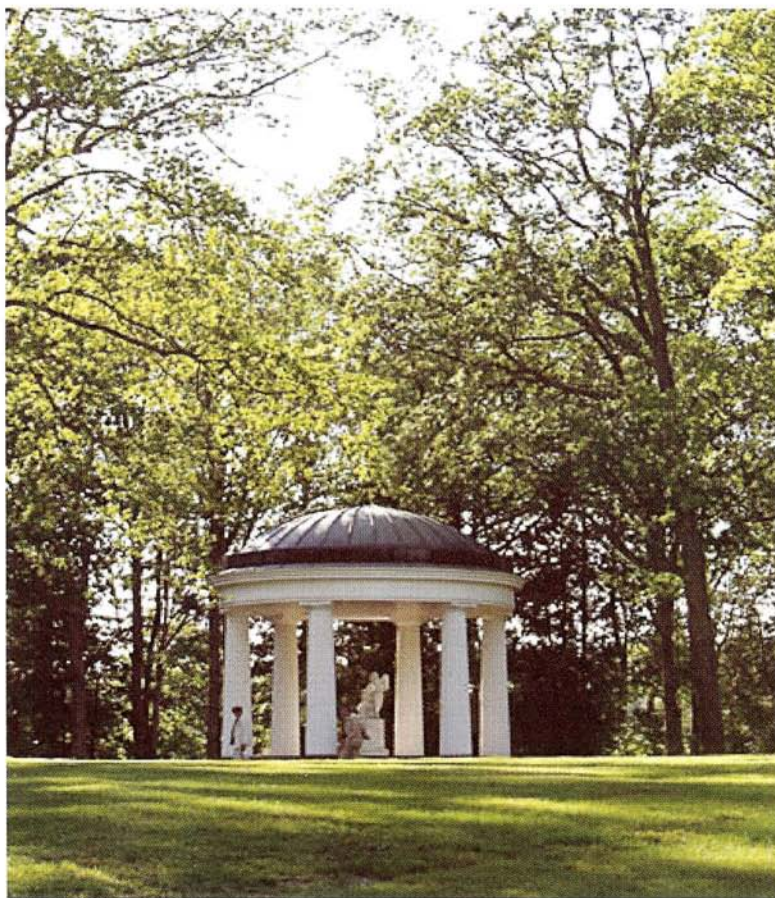
Vårt nästa mål var Åminne. Detta stora gods förknippas i huvudsak med släkterna Horn af Åminne, Armfelt och von Knorring. År 2001 sålde

Ekotemplet på Åminne gods.

slakten von Knorring gården.

Innan vi kom fram passerade vi genom den tre km långa, K-märkta björkallén. Vi möttes av Kristoffer Rancken som är egendomens skogs- och jaktchef. Godset består av cirka 2000 hektar mark varav omkring 12 sköts mer intensivt som parkområde. Annars har tiden sedan köpet använts till att pietetsfullt restaurera byggnader, gårdsplaner m.m. Målet har varit att i möjligaste mån återskapa 1700/1800-talshusen kompletterade med dagens nödvändiga moderniteter. Även gångsystemet i parken har i stort sett återskapats.

Efter en inledande information tog vi oss till den engelska parken. Väl över den vita

träbron, och utan att bli getingstungna trots ett bo mitt på bron, vandrade vi mot ett ekotempel, i folkmun kallat "kinakyrkan".

Den förste som verkade för den ledigare och naturligare parkstil vi såg var Adolph Busch, styresman på godset i mitten på 1700-talet.³ Lövträden i parken har visat en exceptionell utveckling. De är mycket raka och högväxta. Även om de tidvis genom hård konkurrens skjutit i höjden så kvarstår rekordmåttan. Här finner vi troligen Finlands högsta ek uppmätt 1989 till 33 meter. Diametern då var 77 cm med en skattad ålder av 140-160 år. Även ett par skogslindar är ansenliga. År 1989 uppmättes de till 32 och 29 m med diametrarna 73 och 61 cm, bedömd ålder omkring 120 år.

Efter denna komprimerade men givande dag for vi till den stilla sommarstaden Ekenäs.

Solböle

Följande dags första mål i den Nyländska skärgården var Solböle nära sommaridyllen Bromarf. Här finns den sydligaste av Skogsforskningsinstitutets (Metlas) forskningsskogar och är en av dess drygt 20 verksamhetsområden i Finland. För skogligt intresserade och dendrologer är detta ett Eldorado då det bedrivits forskning här sedan 1926. Den äldsta, funna kartan över området från 1694 visar ett kronoboställe. Denna kulturmark i kombination med det maritima klimatet ger möjlighet att odla inhemska ädla lövträd och göra försök med utländska trädslag. Den varierande naturen, allt från frodiga lundar till karga hällmarker, ger förutsättningar för mångsidig och långsiktig forskning. På den första provytan som gjordes 1927 med 68 barrträds- och 41 lövträdsslag återstår idag 49 barrträd men endast 11 lövträd.⁴ Detta förklaras med att träden skadats av exceptionellt kalla vintrar (kallare än -30 grader C)

eller av vårfroster. Det är framförallt ädelgranarna som är känsliga för vårfroster, då de startar sin tillväxtperiod tidigt.⁵ I Finland växer de ädla lövträden vid den nordligaste randen av sina utbredningsområden.⁶ Detta visar på svårigheten med att få lövträd från sydligare breddgrader att överleva.

Vår ciceron Kaija Puputti berättade detta och att planterade exoter i Solböle i allt större utsträckning syftar till att få fram vackrare och hårdigare prydnadsträd för parker och trädgårdar. I försöken har endast få främmande barrträd t.ex. sibirisk lärk, contortatall och douglasgran visat sig vara konkurrenskraftiga med de inhemska trädslagen när det gäller virkesproduktion. Oftast har någon svamp- eller insektsskada tillsammans med skadorna från de kalla vintrarna stoppat trädens tillväxt.⁵

Därefter tog Kaija oss med på en av vandringslederna. Utanför huvudbyggnaden stannade vi och beundrade två katsuror, *Cercidiphyllum japonicum*, den ena med rik frösättning. Hon berättade att dessa troligen är stamföräldrar till flertalet, kanske alla, fröförökade katsuror i Finland. Runt gårdsplanen finns flera intressanta planteringar av solitärer eller små grupper, de flesta gjorda på 1930-talet. Här skådades fina exemplar av douglasgran, *Pseudotsuga menziesii*, make-donisk tall, *Pinus peuce*, koreansk tuja, *Thuja koraiensis*, med flera.

Vi såg även ett av Finlands s.k. granstandardbestånd som innehåller 70-åriga granar, *Picea abies*. Avsikten med sådana, noga utvalda bestånd är att de ska representera den genomsnittliga genetiska nivån i skogarna i trakten. I en standardskog märks omkring 500 träd från vilka fröinsamlingar görs. Goda fröar samlas kottar från minst trettio träd och fröerna från dessa blandas. Uppdragna plantor används som jämförelsematerial i proveniens- och förädlingsförsök.

Bestånd av hemlock mötte oss inledningsvis. Särskilt intressant var den ca 75 åriga gruppen av japansk hemlock, *Tsuga diversifolia*, från norra Japan med mörkgröna barr. De växer här som höga buskar. Detta barrträd är känsligt för köld, därav den ringa storleken. Japansk idegran, *Taxus cuspidata*, som vi också såg tål köld bättre än den vanliga idegranen.

Idegran, *Taxus baccata*, är det mest sällsynta barrträdet även i Finland. Den förekommer naturligt endast i de åländska lundarna, dit den antas ha kommit med sjöfarare under vikingatiden⁶. I Solböle hade idegranarna satt frö.

Sachalingranen, *Abies sachalinensis*, hör hemma på ön Sachalin, södra Kurilerna och Hokkaido i Ostasien. I Solböle har denna ädelgran klarat sig bra. Vid 60 års ålder var trädens höjd ca. 23 m och diameter ca. 40 cm.

Ett bestånd sibirisk lärk, *Larix sibirica* anlades här 1932 med plantor uppdragna ur frö insamlat i Raivola på Karelska näset. Träden där planterades ursprungligen på uppdrag av Peter den store för att säkra tillgången på mastvirke. I Finland har lärken klarat sig utmärkt och i Solböle är träden ca. 27 meter höga med en genomsnittsdiameter på ca. 42 cm.

Dahurisk lärk, *Larix gmelinii*, förekommer inom ett stort område i östra Sibirien där den i norr bildar skogsgränsen. I södra Finland klarar sig den dahuriska lärken tillfredsställande. I Solböle har de på 65 år uppnått en höjd på ca 24 meter.

Serbisk gran, *Picea omorika*, är med sitt pelarlila växtsätt och sin smala form ytterst dekorativ. Det förstärks av att grenarnas ändar oftast böjer sig en aning uppåt så att barrrens silvergrå undersidor framträder vackert. Arten växer långsamt och finns numera endast

i ett litet område i Serbien på 1000-1500 meters höjd. Denna vackra gran växte före istiden i stora delar av Mellaneuropa, Asien och Nordamerika. Den bärnsten som finns längs Östersjöns kuster är oftast fossila rester av dess kåda (eller av någon närbesläktad art). De smaltoppade, ganska mörka granarna i Solböle är försöksområdets vackra utropstecken!

Cembratall, *Pinus cembra*, växer naturligt inom några områden med 200 mils avstånd från varandra; i de europeiska Alperna, i sydöstra Ryssland samt i västra och centrala Sibirien. Ofta kan man skilja alpcembra från

Kottar från makedonisk tall *Pinus peuce*, Solböle.

sibirisk cembra, även om de är mycket lika. Den sibiriska cembran, som närmast Finland växer naturligt vid Dvinafloden, har odlats längre här än de flesta andra utländska trädslag och klarar sig bra. För att trivas kräver den dock mycket bördig mark. Här, liksom på många ställen i norra Sverige, är den planterad vid gårdar för att sedan ofta föryngras i omgivningen.

Rilax herrgård

Mikael Aminoff, 8:e generationen Aminoff på gården, tog emot oss för en rundvandring på egendomen. Redan när vi närmade oss Rilax stod det klart att vi befann oss i en ren skärgårdsnatur, inte olik Roslagskusten. Gammal kulturmark, stenmurar och rösen, inskurna havsvikar och en växtlighet präglad av låg nederbörd. Vårt mål här var att besöka Finlands enda bokskog.

Mikael Aminoff berättade att gården uppfördes 1645. År 1804 byggdes nuvarande huvudbyggnad av gustavianen, generalmajoren, greve Johan Fredrik Aminoff. Han planlade parken som en engelsk park och importerade ädla lövträd från Sverige. Runt sekelskiftet 1800/1900 köptes de första bokplantorna från Ronneby, på 1920-talet köptes en ny kontingent från Södermanland. Efter ca 40 år spirade de första ungbokplantorna. Mikael planterade om dessa och skapade på så sätt ytterligare en bokskog. Vid besöket såg vi ungpantor i alla åldersklasser. Skogen av ädla träd omfattar idag ca 12 hektar, nyligen försiktigt röjd och utglesad. Vid fjärden stannade vi till vid ett tempel i trä

från 1850-talet för att därefter vandra mot huvudbyggnaden. Utmed stigen beskådade vi ett nytt märkesträd som väl kan utmana jättarna på Åminne. En skogsek, 32 meter hög med diametern 3,8 meter i brösthöjd!

Klocktornet vid Rilax herrgård.

Fagerviks gård

Därefter for vi österut mot Fagervik någon mil väster om samhället Ingå. Vid infarten till bruket och herrgården mötte två förtjusande värdar, Barbara Hisinger-Jägerskiöld och Janina Öhman vilka under närmare tre timmar gav oss betydande information om såväl livet på bruksorten, dess byggnationer som parkanläggningarna. Godset, ägt av familjerna von Frenckell och Hisinger-Jägerskiöld, sträcker sig över 2200 hektar med bland annat en engelsk park, egen kyrka och i övrigt "237 tak att underhålla".

Carl Billsten grundade Fagerviks bruk 1641 i en tid då stormakten Sverige hade brist på ved för järnframställningen. Bruket köptes av två bröder Hisinger 1722. En sonson till en av bröderna, Mikael Hisinger (1758-1829), studerade naturvetenskap och språk vid Åbo akademi, blev ryttmästare och företog därefter en bildningsresa till kontinenten där han insöp aktuella strömningar inom trädgårdskonsten. Vid sidan av nytto-trädgårdarna, som hans far initierat, skapade Mikael Hisinger en svärmisk filosofisk landskapspark, som steglöst övergick i en naturpark i det nyländska skogslandskapet.

Mikaels son Fridolf (1803-83) övertog sedan bruket. En tur i Europa kompletterade Fridolfs utbildning och fördjupade dennes kunskaper i hortikultur. Fagerviks trädgårdar expanderade och man drev också kommersiell odling samtidigt som de dekorativa elementen ändrades enligt tidens smak. Eduard Hisinger (1832-1904) hade botanik som sitt stora intresse, blev ledamot av Lantbruksakademien i Sverige, och såg till att artbeståndet blev än mer mångsidigt och att trädgårdarna öppnades för blomsterentusiaster. Efter Eduard övertogs gårdsdriften och skötseln av friherre Ludvig Hisinger-Jägerskiöld. Idag värnar nionde generationen om trädgårdarna på Fagervik.⁸

Med dessa fakta stegade vi i snabb takt förbi huvudbyggnaden via en lång lövträdsallé ut i parklandskapet, in i en varsamt röjd skog med runt 25 m höga rakväxta furor, vissa med utvecklad sköldbark och frodig undervegetation. På vänster sida hade vi det stilla Bruksträsket. Väl över den nybyggda, grova träbron till Brännäsholm trädde vi åter in i ett nyröjt område som efterhand övergår i den forna engelska parken. Holmen som vi befann oss på är ca 50 hektar varav 20 är en extensivt skött naturpark. Vi kom upp i en lätt gallrad granskog och i en glänta öppnade sig en skön vy över den svagt solglitrande sjön. Här, bland berg och barrträd, fann vi pärlan i den engelska landskapsparken på Fagervik, en kinesisk paviljong – den enda som byggdes i Finland på 1700-talet.⁸ Att den enkelt kunde nås också från sjösidan visar en trappa inhuggen i berget och en förtöjningsring. Vi fortsatte över en vackert, snedställd bro till en udde skiljd genom en smal grävd kanal från Brännäsholm. Där fanns tidigare en fritt komponerad labyrint där ena ändan var en rund, upphöjd platå, dit det leder en stentrappa. Man kan idag ana delar av labyrinten, se den förfallna stentrappan och platån med sina blå dekorativa slaggrester. Några få överlevande sibiriska ärtbuskar noterades förutom planterade träd som bok och lärk.

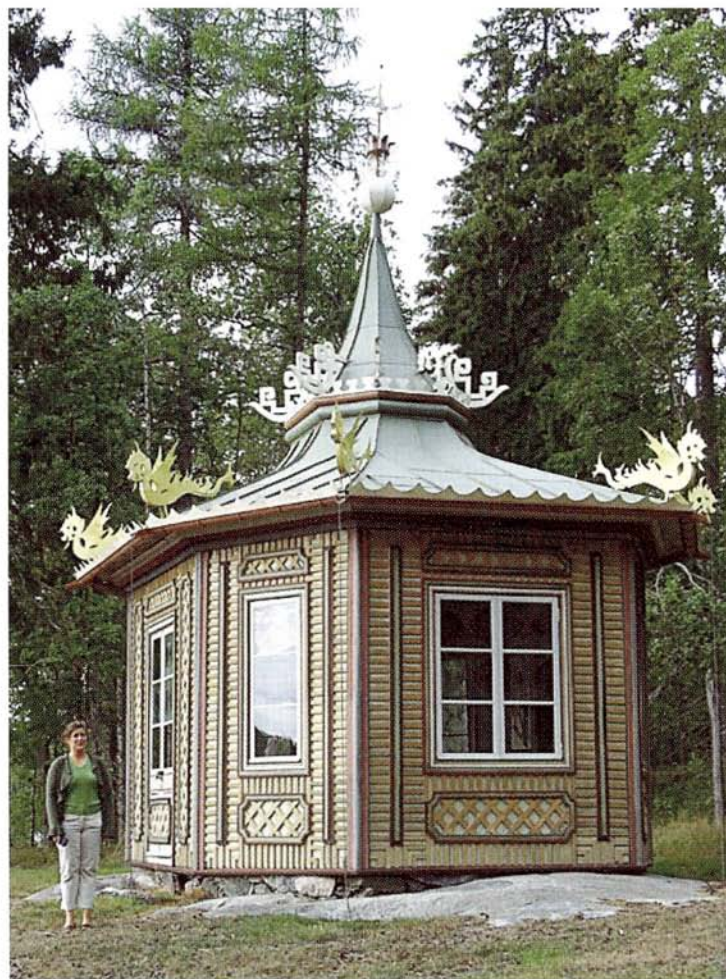
Odling av exotiska växter under glas har en lång tradition på Fagervik. Orangerierna blev juveler i trädgården och arkitektoniska stilnyheter återspeglas i dem. I den första uppgiften om Fagervik noterar Abraham Hülphers 1760 "ett större Orangerie hvarast större fikon, pomerants och Mullbärsträn voro att bese".⁸ Dagens orangeri emanerar från brukspatron Fridolf Hisinger som själv planerade sina orangerier, både till form och innehåll. Byggnaden med två olikformade gotiska torn med vinterträdgård emellan

blev färdig sommaren 1844. Den vita byggnaden placerades högst upp på sluttningen där den dominerar hela landskapet. Den blev därmed samtidigt en utsiktsplats och ett blickfång för parken, en *belvedere*.

I orangeriets närhet återfinns än idag en nog 100-årig Moses brinnande buske, *Dic-tamnus albus*, ett sibiriskt korkträd, *Phello-dendron amurense*, och en nysatt tall, förmodligen, *Pinus cembra* ssp. *sibirica*. Intill lyssnar en trädgårdsnymf på en snäcka.

Då vår grups parkvandring tagit tid fanns det inte tid för besök i kyrkan, den franska parken eller promenad längs Bruks-

gatan. Några medlemmar köpte den ut-sökta boken "Fagervik – Trädgårds-konst i bruksmiljö". Ett återbesök eller ett noggrant studium av boken visar att trädgårdsanläggningarna på Fagervik under mycket lång tid hört till Finlands vackraste. Med dagens kostnader för arbetskraft är det inte görligt att med privata medel hålla forna tiders absoluta toppklass för en så stor egendom. Trots det gav vårt besök både mersmak och stort innehåll. Föreningen hoppas att få återkomma utan att vänta så länge som 52 år då det förra besöket skedde under ledning av Sven Hermelin och Magnus Fries.

Helsingfors universitetets botaniska trädgård i Kajsaniemi

Satu Tegel från gatubygg-nadskontoret mötte oss nästa morgon utanför det magnifika växthuset i Helsingfors stadsträdgård. Hon skulle visa trädgårdens lignosbe-stånd, åtminstone de ovanliga träden. Helt nära oss såg vi en ca. 12 m hög poppel-magnolia, *Magnolia acumi-nata*. Sannolikt den största i Finland. Också en japansk magnolia, *Magnolia kobus*, tillhör landets största. Satu Tegel ledde oss sedan in i det för allmänheten avstängda parkområdet. Där finns en samling rara lignoser funna i trädgårdar och parker. Dessa har visat sig klara det sydfinska klimatet. Avsikten

Barbara Hisinger-Jägerskiöld
invid den kinesiska paviljongen
på Brännäsholm.

är att dessa ska förökas och sedan planteras ut i stadens parker och i lämpliga grönområden. Där finns en wilsonpoppel, *Populus wilsonii*, som här reder sig i motsvarigheten till vår zon 4; Helsingfors enda sockerlönna, *Acer saccharum*; en intressant pelarformig klibbal, *Alnus glutinosa* f. *pyramidalis*, med sortnamnet 'Sakari' som vildinsamlats nära Kotka; ett stort bergkörbär, *Prunus sargentii*, en art som inte är så hårdig i Finland; en blå douglasgran, *Pseudotsuga menziesii* 'Fletcheri,' m.fl. Det var intressant att komma bakom kulisserna och få se vilket stort arbete som läggs ner för att hålla stadens planteringar med ett rikt och stabilt växtmaterial.

Botaniska trädgården i Gumtäkt/Kumpula

Bussen tog oss därefter till Gumtäkts huvudingång efter att ha fått lots dit av trädgårdens direktör Leif Schulman med döttrar. Trädgården är ännu inte öppen för allmänheten. Öppnandet beräknas ske först år 2009 då växterna växt till sig. Trädgården används dock dagligen av studenter vid Helsingfors universitets botaniska institution.

Gumtäkt är universitetets nya trädgård och anlades 1987 som del i dess nya campus, men främst för att det 6,1 hektar stora området ligger väl till. Trädgården är tredelad: Ett parkarboretum (*Hortus geobotanicus*), ett område för nyttoväxter (*Hortus ethnobotanicus*) och en del för teknisk service/plantskola.

Vid etablering av en ny botanisk trädgård dyker det upp problem samtidigt som det skapas möjlighet till renodling. Bärande, oavvisliga principer i Gumtäkt är att endast vildinsamlade växter godkänns. När trädgården anlades rensades nästan all befintlig växtlighet bort och, för att motverka ogräs- och slyuppslag, lades en väv täckt med flis över hela ytan. Hål skars ut i väven där träd och buskar planterades. Efter några år

konstaterats det att denna metod var förfe-
lad. Det visade sig att väven ändrar fuktig-
heten och syrehalten, ingen mylla eller riktig
jordmån bildas, ogräsproblemen förvärras
framför allt i vävskarvarna dit även trädens
rötter sökte sig. Följden blev att stammarna
blev instabila. Kort sagt ett stort misstag. All
väv ska nu tas bort och växterna planteras
om i ett tjockt lager lövträdslis.

Vid valet av växter har trädgården använt
ett värdefullt verktyg "system för bioklima-
tiska vegetationszoner" som är resultatet av
mer än hundra års forskning av flera gene-
rationer finländska botaniker inom vege-
tationsvetenskapen. Koponen & Koponen
(2002) menar att det är en kunskap som kan
användas inom jord- och skogsbruket och
hortikulturen. Teorin kan bäst testas genom
förflyttning av växter mellan bioklimatiskt
jämförbara platser.⁹ Fler än 25.000 plantor
insamlade under olika expeditioner runt om
i världen är planterade i Gumtäkt. Utan att
föregripa den vetenskapliga utvärderingen
anser Leif att resultatet från den japanska
expeditionen visar det sämsta utfallet då
kollekterna sannolikt hämtades från för låga
höjder. I Lustgården 2003 presenteras några
insamlingsexpeditioner i uppsatsen "Nya
botaniska trädgården i Gumtäkt".¹⁰

Efter denna utläggning förde Leif oss ge-
nom de olika växtgeografiska avdelningarna
med början i Östra Nordamerika där våra
blickar föll på några tallar (*Pinus strobus*, *P.*
resinosa, *P. rigida*), ekar (*Quercus bicolor*, *Q.*
macrocarpa). Västra Nordamerika med ytter-
ligare tallar (*Pinus flexilis*, *P. monticola*). Fjärr-
ran Östern med lönnar (*Acer truncatum*, *A.*
tschonoskii subsp. *koreanum*, *A. barbinerve*, *A.*
mandshuricum, *A. ukurunduense*) och klättran-
de buskar i släktet *Actinidia* som *A. polygama*
och *A. arguta*, *Aralia continentalis*, tre raser av
dahurisk lärk (*Larix gmelinii* var. *gmelinii*, *L.*
g. var. *olgensis*, *L. g.* var. *principis-rupprechtii*),

Fröställning av lackpion *Paeonia obovata* i Fjärran Östern-avdelningen, Gumtäkt.

mandeltorn, *Prinsepia sinensis*, näverhagg, *Prunus maackii*. Japan med katsura, *Cercidiphyllum japonicum*, pagodkornell, *Cornus controversa*, och pilbladsmagnolia, *Magnolia salicifolia*. Det var ett axplock av de cirka 950 sorter som den geobotaniska trädgårdsdelen hyser.

Vi var imponerade av denna trädgård med sina högt satta mål.

Innan återfärden till vårt hotell gjordes ett besök i Halosenniemi, landskapsmålaren Pekka Halonens hem. Halonen är en av de mest älskade konstnärerna från den finska konstens "guldålder" och han levde här i en konstnärskoloni.

Mustila Arboretum

Vår sista dag i Finland ägnades helt åt ett besök i Arboretum Mustila i Elimäki.

Vi välkomnades av Axel Tigerstedt och arboretets föreståndare Jukka Reinikainen.

Som inledning till turen i arboretet gav Axel en exposé över de händelser som format Arboretum Mustila under dess nu 104-åriga tillvaro. Axel och Peters farfar, geologen och verkliga statsrådet Axel Fredrik Tigerstedt ärvde en tredjedel av egendomen, resten köpte han år 1901. Godset var då svårt nedslitet. Han valde då att plantera skog på många av de utarmade åkrarna. Hans intresse för utländska trädslag kan troligen spåras i hans många promenader i universitetets botaniska trädgård i Kajsaniemi när han bodde i Helsingfors.¹¹ I en moränbacke på drygt 100 hektar, döpt till "Hembacken" intill huvudbyggnaden i Mustila, startade han sina storskaliga försök med utländska trädslag, främst barrträd. Dessa planterades i stora bestånd, flera hundra exemplar av samma art. Han ville hitta trädslag från områden med ett likartat klimat som Finlands, men som bättre och snabbare än de inhemska träden kunde producera en råvara av hög kvalitet. Han lyckades genom att välja frön av rätt proveniens och att sätta plantorna på så goda växtplatser som möjligt. Om de första resultaten av dessa odlingar skrev Axel Fredrik år 1922 en bok "Mustilan Kotikunnas" (Hembacken i Mustila) vilket gjorde Arboretum Mustila känt i internationella dendrologkretsar.¹¹

Vid sidan av barrträdsförsöken började sonen Carl Gustav utveckla ett helt nytt område i arboretets skyddade och frodiga centrum. Anläggningen påbörjades i slutet på 1920-talet. Där planterades mängder av rododendron beställda främst från Holland och Tyskland, särskilt sorter från plantskolan R. Seidel. Genom den finska Skogsforsk-

ningsanstalten fick Carl Gustav via den dåvarande japanska skogsförvaltningen också tillgång till en felbestämd frökollekt från Diamantbergen i Korea. När de iskalla efterkrigsvintrarna på 1940-talet, med temperaturer ned till -43°C dragit förbi utmärkte sig särskilt denna storvuxna rododendron och de s.k. Seidel-hybriderna för enastående hårdighet. Vår framstående dendrolog Tor Nitzelius beskrev den koreanska arten som en underart till fujirododendron vilken fick namnet *Rhododendron brachycarpum* ssp. *tigerstedtii* (Nitzelius, 1970).

I de storskaliga korsningsförsök som sonen, professor Peter Tigerstedt, tillsammans

Axel Tigerstedt i Mustila arboretum

med forskaren Marjatta Uosukainen genomförde vid Helsingfors universitet användes ofta någon av Seidel-hybriderna som fader och *R brachycarpum tigerstedtii* som moder. Det har resulterat i flera kommersiellt gångbara sorter som säljs internationellt tack vare sin hårdighet och i övrigt goda egenskaper. Ett idogt och professionellt arbete som ytterligare befast Mustilas goda renommé bland både växtälskare och forskare!

Sittandes i duggregnet mötte vi en legendarisk person – Axel Tigerstedt – som berättade för oss att arboretet nu årligen har över 40.000 besökare, att det sedan 1983 är en stiftelse där han själv är ordförande och att en vänförening skapats med drygt 200 medlemmar.

Hack i häl efter Jukka drog en samlad och nyfiken grupp till skogs. Första stoppet skedde intill en magnifik rododendron nämligen den omtalade *R. brachycarpum* ssp. *tigerstedtii* intill ett hav av andra rododendron. Tyvärr remonterade ingen. Vidare till vackra barrträdplanteringar i grupp som spetsiga serbiska granar, *Picea omorika*, en mindre skön granhybrid, *Picea mariana* x *omorika*, ungträd av purpurgran, *Abies amabilis*, fina exemplar av japansk hemlock, *Tsuga diversifolia*, och en växtlig, välformad vipphortensia, *Hydrangea paniculata*, som fått sortnamnet 'Mustila'. Därefter marscherade vi in i havet av manshöga rododendron. Jukka nämnde

att alla, cirka 10 000 exemplar, var planterade då någon självföryngring sällan förekommer. Nu började regnet tillta och en mindre grupp följde Jukka på den stora barrträdsrundan.

I butiken köpte skribenten bl.a. kinesisk katalpa, *Catalpa ovata*, svavelrododendron *Rhododendron aureum*, fraserazalea, *Rhododendron x fraseri*, vinteralpros, *Rhododendron dauricum*, storblommig vinteralpros, *Rhododendron mucronulatum*, koreansk tuja, *Thuja koraiensis*, med flera. Alla dessa är vanliga i arboretet och är därför intressanta ur hårdighetsynpunkt och för sin skönhet. Innan vi intog lunch i ett av uthusen passade några på att köpa stora exemplar av den nu välkända *R. brachycarpum* ssp. *tigerstedtii*. Det skedde i den plantbutik som öppnats av Axels son, Nils Tigerstedt i arboretets entré. Visst kan denna rododendron lätt anskaffas i Sverige men bättre är att inhandla den på ort och ställe. Dessa växter får bli en påminnelse om vad gott och intressant som ständigt pågår i Mustila!

Det var ingen tillfällighet att sista resedagen förlades till Mustila. Dels krävs tid att bese det cirka 120 hektar stora arboretet, dels ville flera av oss kunna köpa plantor och andra trädgårdsprodukter för en så snabb

transport till Sverige som möjligt. Direkt efter besöket startade hemfärden med ankomst Stockholm på morgonen den 5 september.

Vi var ytterst nöjda med varje besök i trädgårdar och arboreta. Denna "grand tour" hade inte fungerat så bra om inte resebyrån och våra reseledare Arvid Sanmark och Göran Lundeberg skött planeringen så väl. Till det goda intrycket bidrog att vår ordförande Arvid själv härstammar från en gård i Helsingfors närhet. Han var så att säga på sin pappas gata och kände flera av värdarna på de gods vi besökte. Till yttermera visso underhöll han oss i bussen med lite historik inför varje besöksmål och en koncentrerad exposé över Finlands historia.

Källor

¹ Lundeberg, G., Ridderlöf, S., Schildt, G., 1996, *Runt Finska viken-Botaniska skatter i öster*, Lustgården 1996 Årg. 76 sid. 83-92.

² Rainio, R., 2006, muntl.

³ Finnish Dendrology Society, 1997, *The Åminne estate*, Manuskrift sid.1-3.

⁴ Puputti, K., 2006, muntl.

⁵ Mikkilä, H., 1993, *Vandringslederna i Solböle*, Skogsforskningsinstitutet, Helsingfors sid. 1-40.

⁶ Grönlund, K., Puputti, K., Turunen, A., 1996, *Vandringslederna i Solböle-Lövträdslederna*, Skogsforskningsinstitutet, Forsknings-skogstjänster, Vanda, sid. 1-20.

⁷ Hisinger-Jägerskiöld, B., 2006, muntl.

⁸ Lounatuori, I., 2004, *Fagervik-Trädgårdskonst i bruksmiljö*, Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors sid. 1-186.

⁹ Koponen, T., Koponen, A.,

2002, *Introduction to new botanical garden at University of Helsinki*, Botanical Garden, University of Helsinki, Häfte med uppdaterad planteringslista sid.1-75.

¹⁰ Koponen, T., 2003, *Den nya Botaniska trädgården i Gumtåkt*, Lustgården 2003 Årg. 83 sid. 45-50.

¹¹ Autio, A., Hagman, M., 2002, *Arboretum Mustila-100 år av dendrologi*, Lustgården 2002 Årg. 82 sid. 49-56.